

Назва програми:

**«ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТЕАТР ЯК ІНТЕРАКТИВНИЙ МЕТОД
ПРОФІЛАКТИКИ ВІДХИЛЕНЬ В ОСОБИСТІСНОМУ РОЗВИТКУ ТА
ПОВЕДІНЦІ УЧНІВ»**

Автор:

Садова Інна Вікторівна,
практичний психолог
Прилуцької гімназії № 5
імені Віктора Андрійовича
Затолокіна
Прилуцької міської ради
Чернігівської області

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОГРАМИ	3
1.1. Особливості впровадження психологічного театру з учнями.....	4
1.2. Механізми впливу психологічного театру на акторів	5
1.3. Роль ідей Дж. Морено, Т. Вільямаса у становленні інтерактивних театрів.....	6
1.4. Погляди В.О.Сухомлинського про виховний вплив інсценізації казок на особистісний розвиток дитини.....	9
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОГРАМИ.....	14
РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ПРОГРАМИ.....	17
РОЗДІЛ 4. ОПИС ВИКОРИСТАНИХ МЕТОДИК І ТЕХНОЛОГІЙ.....	19
РОЗДІЛ 5. ПЕРЕЛІК НЕОБХІДНИХ МАТЕРІАЛІВ ТА ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ.....	21
РОЗДІЛ 6. СТРОКИ ТА ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ.....	22
РОЗДІЛ 7. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ.....	25
РОЗДІЛ 8. СЦЕНАРІЇ ВИСТАВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТЕАТРУ.....	26
8.1. Сценарій вистави «Украдена «Мрія».....	26
8.2. Сценарій вистави «Чарівне дзеркало».....	35
8.3. Сценарій вистави «Повір у себе».....	41
8.4. Сценарій вистави «Серце»	44
8.5. Сценарій вистави «Комікси долі»	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОГРАМИ

1.1. Особливості впровадження психологічного театру з учнями

«Театр –форма знань: він повинен і може бути способом трансформування суспільства. Театр може допомогти нам побудувати наше майбутнє, замість того, щоб просто чекати цього майбутнього».

Августо Боаль

Сила мистецтва добре відома з давніх часів. Мистецтво здатне пробуджувати в людині весь спектр почуттів, формувати емоційний інтелект. Театр зародився в стародавньому світі як спосіб спілкування з богами, усвідомлення категорій добра і зла, форма об'єднання людей переживанням спільних емоцій, катарсисом.

Головна перевага й відмінність психологічного театру від звичайного полягає у його інтерактивній дії. При підготовці вистави актори взаємодіють між собою, обговорюючи власні проблеми, діляться думками про шляхи, варіанти їх вирішення. Потім створюють сюжет вистави, що відображав би проблему, якою її бачать актори. Вони беруть участь у постановці мізансцен, виборі музичного супроводу, підготовці костюмів, декорацій. У процесі інтерактивної взаємодії за методом «рівний – рівному» учасники групи отримують життєвий досвід спілкування, вирішення проблем, проявляють самостійність і відповідальність. Глядачі мають можливість висловитися стосовно побаченого, відчутого, усвідомленого, розраховуючи на підтримку й взаєморозумінняприсутніх. Самі можуть стати акторами.

Відтворення сценічних образів у психологічному театрі може відбуватися у різноманітних формах, таких, як переказ профілактичного матеріалу, інсценування художніх текстів, складених групою чи професійними письменниками та імпровізоване інсценування життєвих ситуацій. Важливо

враховувати, щоб теми сценаріїв були співзвучні особистим переживанням акторів, доступність теми для сценічного втілення. Кінець вистави має бути обов'язково ресурсним – вселяти надію, демонструвати вихід.

Після репетиції, вистави необхідно в колі театральної групи кожному актору вербалізувати свої думки, почуття відповідно своєї ролі, а головне відокремитися від своєї ролі. Особливо це стосується виконавців негативних ролей, акторів, які втілювали драматичні події, почуття. Під час розігрування ролей активізується емпатійна здатність акторів. Окрім того, актор, емоційно проживаючи значимі події на сцені переживає стрес. Потрібно убезпечити дітей–акторів від його наслідків. Для цього керівник театру пропонує дітям висловлювати свої почуття, думки від свого імені (Я – Сергій).

Після фіналу вистави обов'язковий обмін думками, емоціями, почуттями акторів і глядачів. У відкритому діалозі необхідно дотримуватися правил групової роботи: активність, добровільність, доброзичливість та відсутність критики, правило піднятої руки, Я–повідомлення.

Глядачам ставлять питання:

- Про що на вашу думку вистава?
- Чи траплялись з вами такі події?
- Які почуття виникли у вас?
- Щоб ви змінили у ході вистави?
- Ваші запитання і побажання акторам?

Керівнику театру варто проводити з акторами заняття ораторського мистецтва, вправи на розвиток конструктивних способів вирішення конфліктів, удосконалення засобів експресивного самовираження (танцювальна терапія, арт-терапія).

Таким чином, організовуючи діяльність психологічного театру, необхідно враховувати особливості його впливу на особистість акторів та відмінність від звичайного театру.

1.2. Механізми впливу психологічного театру на особистісний розвиток акторів.

Психологічний театр дає можливість змінити життєві сценарії. Під час кульмінації психодраматичної дії емоційний заряд групи досягає свого піку, і настає катарсис – мить емоційної реакції, що сприяє інсайту – іншому баченню та осмисленню ситуації, необхідному для розв'язання внутрішніх і міжособистісних проблем. Це стає можливим завдяки стану «тут і тепер» в учасників психологічного театру – глядачів та акторів, емоційному зараженні аудиторії спільними переживаннями, включенню ресурсного потенціалу особистості через розв'язку фінальної частини вистави. Він справляє терапевтичний ефект на учасників вистав, адже глядач може відпустити свої переживання, подивитися на них збоку. Переосмислити свою проблему, поведінку, посміятися над нею. Метафоричність театральної дії має магічний вплив на акторів та глядачів.

У психологічному театрі широко застосовуються елементи психодрами, з метою актуалізації проблем учнівської молоді та знаходження шляхів їх вирішення. Інтерактивні методи театру сприяють особистісному розвитку учасників. Завдяки рефлексії, яка супроводжує театральну гру, її учасник отримує ефективні інструменти корекції власних поведінкових стереотипів. Це сприяє відновленню цілісної особистості, що може бути зруйнованою через психотравмуючі обставини життя, підвищує відповідальність за власні вчинки і спонукає контролювати свою поведінку.

Демонструючи вистави, учні потрапляють у ситуацію успіху й публічного визнання, що підвищує їх самооцінку. Батьки та педагоги починають пишатися своїми вихованцями.

Під час вистав психологічного театру можна не тільки плакати, а й сміятися над комічним або нелогічністю своєї поведінки.

1.3. Роль ідей Дж. Морено, Т. Вільямаса у становленні інтерактивних театрів

Творець психодрами Джекоб Морено (Moreno, 1964) задумував її як систему рольової гри, яка віддзеркалює внутрішній світ людини і соціальну поведінку. Класична психодрама - це терапевтичний груповий процес, в якому використовується інструмент драматичної імпровізації для вивчення внутрішнього світу клієнта. Психодрама, по суті, є таким видом драматичного мистецтва, який відображає актуальні проблеми клієнта, а не створює уявні сценічні образи. У психодрамі штучний характер традиційного театру замінюється спонтанною поведінкою її учасників. Саме психодрама є першим методом групової психотерапії, розробленим для вивчення особистісних проблем, конфліктів, мрій, страхів і фантазій. Вона ґрунтується на припущенні, що дослідження почуттів, формування нових відносин і моделей поведінки більш ефективна при використанні дій, реально наближених до життя. Класична психодрама лежить в основі всіх ігрових підходів у педагогіці. Правильно використовуючи її елементи, можна коригувати, навчати, виховувати і стимулювати особистісне зростання.

Можна виявляти внутрішні конфлікти і тут же працювати з ними, моделювати майбутнє, оплакувати втрати й відкривати в собі нові можливості.

Основними компонентами психодрами є: рольова гра, спонтанність, «тілі», катарсис та інсайт. Рольова гра – одне з основних понять психодрами. Відмінність психодрами від театру полягає в тому, що учасник імпровізує, виконує роль, та активно експериментує з тими значимими для нього ролями, які він грає в реальному житті.

Друге поняття – спонтанність – було виділено Морено на основі спостережень за грою дітей. Він вважав, що спонтанність - це той ключ, який допоможе відкрити двері до творчості.

Поняття «тілі» описує двосторонній потік емоцій між усіма учасниками психодрами. Катарсис, або емоційне звільнення, що виникає у актора в психодрамі, являє собою важливу ступінь в досягненні кінцевого результату - інсайту, нового розуміння наявної проблеми. Основні ролі у психодрамі – режисер, який є продюсером, терапевтом й аналітиком, протагоніст, «допоміжне Я», аудиторія. Психодрама починається з розминки, переходить до фази дії, під час якої протагоніст організує подання, і закінчується фазою подальшого обговорення, під час якого психодраматичні дії та переживання, які виникли обговорюються всією групою.

Відомі дев'ять специфічних технік психодрами: увлчення самого себе, виконання ролі, діалог, монолог, дублювання, множинне дублювання, обмін ролями, репліки в бік, порожній стілець, дзеркало. Варіанти цих технік застосовуються з акторами психологічного театру під час репетицій.

Отже, ідеї й техніки Дж. Морено використовуються як інтерактивні методи корекційно-розвивального впливу на особистість.

Двадцяті-тридцяті роки ХХ століття стали класичною епохою для американського театру й драматургії, які мали значення світового масштабу. Їх розвиток був відмічено як значним досягненням в ідейно-тематичному плані, так і плідними пошуками в художньо-мистецькому сенсі. Нове покоління драматургів, яке прийшло в кінці 1930-х років, багато в чому спирається на те краще, що було створено соціальною драмою й театром в США в 1920—1930 роки. Серед цього нового покоління можна виділити

А. Міллера, Е. Олбі, Л. Хенсбері й, звичайно, Т. Вільямса (1911—1983).

На становлення концепції «пластичного театру» Т. Вільямса, слід вказати на вплив французького драматурга-модерніста Антонена Арто, який вважав, що сучасне мистецтво втратило живий діалог із глядачем. Тому завдання драматурга — повернути виставу обличчям до глядачів, впливаючи на їх психіку, підсвідомість. А. Арто переглядає роль тексту вистав, шукає нову універсальну мову, з якою він співставляв синтез музики, світла, декорацій, танців, пластики, міміки, жестів, інтонації.

Ідеї «пластичного театру», втілені в мистецтві Т. Вільямса, дають можливість вважати його драматургом нового покоління. Принципи його нової поетики націлені на психологічний контакт глядачів та сцени; в основі його п'єс «сюжет-провокація», яка змушує глядача займати активну позицію співавтора театральної вистави. Елементи пластичного театру (кольорові, світлові й звукові ефекти, символічні підтексти) допомагають краще усвідомлювати головну, сюжетну ідею драматургії Т. Вільямса.

Таким чином, в сучасному психологічному театрі втілені техніки психодрами та ідеї відомих світових драматургів про синтез невербальних засобів комунікації з ефектами світла, музики, хореографії.

1.4. Погляди В.О.Сухомлинського про виховний вплив інсценізації казок на особистісний розвиток дитини

В.О. Сухомлинський уперше у вітчизняній педагогіці показав роль почуттів, інтелектуальних емоцій у стимулюванні навчальної діяльності школярів, довів, що їх послідовний розвиток — реальна основа формування світоглядних переконань. Він засвідчував, що знання та почуття дітей завжди виступають у нерозривній єдності, у тісній взаємодії зі способом їхнього життя, в усьому його розмаїтті. "Оволодіння знаннями — це ідейно багатогранне, емоційно насичене життя особистості. Пізнаючи і знаючи, людина хоче, прагне, любить, співчуває, гнівається, зневажає, ненавидить". Коли процес пізнання супроводжується емоційними переживаннями і збудженням почуттів людини, тоді знання набувають особистісної значущості, стають внутрішнім регулятором поведінки.

Отже, не слід відгороджувати дитину від хвилювань і тривог, а навпаки, створювати умови, за яких думка полонить серце, пробуджує почуття.

Ґрунтовне дослідження проблеми Є.П. Ільїним "Емоції та почуття" засвідчує, що термін "інтелектуальні емоції" виник уже в першій половині XIX ст. у школі І.Гербарта. Однак ці почуття розглядалися представниками цієї школи або як особливості відчуттів, або як прояв динаміки уявлень, тобто інтелектуальне почуття в їхньому уявленні інше, оскільки свідома оцінка відношень між уявленнями різниться від пізнавальних процесів. Вони як інтелектуальні виділяли почуття новизни, контрасту, зміни, подиву.

Про інтелектуальні емоції (почуття) писали Т. Рибо, Е. Титченер, У. Джемі. При цьому якщо в першого з цих авторів говориться про здивування, подив, пристрасті, які можна віднести до афективних реакцій, то у двох інших за

інтелектуальні почуття приймаються когнітивні процеси, або судження як результат логічних операцій щодо інтелектуальної емоції "подиву" як побудника пізнання, то вона згадується Арістотелем, І. Кантом, Т. Рибо.

Глибокому аналізу емоції подиву піддані К.Д. Ушинським, який стверджував, що людей, які не шукають подиву (недопитливих), справді можна зустріти — як і взагалі людей, байдужих до набуття знань. Проте людей, не здатних дивуватися, немає.

До інтелектуальних емоцій переважна частина дослідників відносить подив, почуття здогаду, впевненість, сумнів.

В.О.Сухомлинський, власне, не вживав поняття "інтелектуальні емоції", однак разом з тим у переважній більшості творів він аналізує категорії подиву, емоційного переживання успіху в навчанні, досвіду пізнання і творчої праці.

У творчості В.О. Сухомлинського другої половини 60-х років дедалі частіше висловлюється думка: у формуванні світоглядних переконань провідною ланкою виступає чуттєва сфера учнів: "Переконаність формується тоді, коли вихованець усвідомлює істину в процесі активної діяльності, проймається глибокими інтелектуальними, моральними, естетичними почуттями". "Ми добиваємось, щоб у дитини і підлітка боліло серце за те, що відбувається навколо неї, поряд з нею, щоб вона з дитинства пережила громадянські радощі і громадянські прикрощі".

В. О. Сухомлинський висловлював свої переконання про важливість використання казки у вихованні та навчанні дітей з особливими потребами.

У Павлівській середній школі, як і в будь-якій іншій, траплялися діти з особливими потребами. Це малюки з ослабленими, уповільненими процесами мислення й дуже слабкою пам'яттю. Найважливіше завдання у процесі роботи школи В. Сухомлинського з такими дітьми було, викликати в них інтерес до інтелектуального спілкування, бажання замислюватись над оточуючими явищами та висловлювати свої думки про них відверто, не

соромлячись. Видатний педагог дійшов висновку, що найкраще цього можна досягти, спираючись на емоційне сприйняття дитиною дійсності, максимально стимулюючи її фантазію, образне мислення.

Саме казка, яку чує дитина у відповідному природному оточенні, жива, народжена з уст учителя, ставала оптимальною формою збудження паростків дитячого інтелекту. Педагог наголошував: «Найголовніше – це те, щоб у казці була глибока думка». Він помітив, впливовість казки, що виражає думку, стає особливо очевидною, коли йдеться про малюків з «ослабленими, уповільненими процесами мислення й дуже слабкою пам'яттю. Вони були б нещасними, знедоленими, вони втратили б віру в свої розумові сили, й стали б недоучками, людьми з убогими, обмеженими інтересами..., якби не казка». Василь Олександрович неодноразово наголошував, що через казку легше донести до дитини думку, здивувати, викликати бажання виразити себе, свої почуття й думки словом. Казка – це думка, втілена в художнє слово. Вона запалює вогник дитячої творчості. Під її впливом дитина починає бачити навколо себе незвичайні взаємозв'язки між предметами і явищами, досягаючи єдності образів. Водночас дитина переживає хвилюючу радість, яка породжує бажання поділитися своєю думкою з товаришами. В колективі виникають найтонші духовні стосунки між дітьми, коли своїм емоційним, напруженим життям живе думка кожної дитини.

У своїй практичній діяльності В. Сухомлинський не тільки розкрив високу мудрість казки у вихованні дітей, а й показав найраціональніші способи її використання у навчально-виховному процесі.

Аналізуючи педагогічну спадщину Василя Олександровича, можна виділити основні форми роботи з казкою у Павлівській школі, які на думку педагога, найбільш ефективно сприяли вихованню і навчанню молодших школярів:

- *Слухання казок;*
- *Читання казок;*

- *Бесіди про казки;*
- *Виготовлення і добір ілюстрацій до казок;*
- *Інсценізація казок (театралізація);*
- *Творення казок*

Такий підхід є дієвим засобом впливу казки на розумовий розвиток, моральні, естетичні почуття дітей.

Для того, щоб казка стала таким універсальним і ефективним засобом, вона має бути відповідно виконаною. Читання казки вимагає від педагога володіння культурою мови, артистизму, фантазії.

«Казка – це активна естетична творчість, що охоплює всі сфери духовного життя дитини – її розум, почуття, уяву, волю. Вона починається уже в розповіданні, вищий етап її – інсценізація»– писав В. Сухомлинський. Творчість викликана казкою, досягає свого апогею саме в *інсценізації*.

Творення казки – заключний етап роботи, хоча, звичайно, на кожному етапі є елемент творчості: під час добору і виготовлення ілюстрацій, а особливо – у ході інсценізації, коли дитина входить у предметний світ казкових образів.

Досвідчений учитель-практик і тонкий психолог, В. Сухомлинський бачив у кожній дитині особистість, тонку душу поета, домагався того, щоб у ній заграла поетична струна, відкрилося джерельце творчості. Працюючи з дітьми над складанням казок, педагог учив їх знаходити свої слова. Участь дитини у створенні казки великою мірою сприяє збагаченню її словникового запасу, розвитку творчого мислення. В. Сухомлинський писав: “Творення казки – найщасливіші хвилини мого духовного спілкування з дітьми, а для них – незрівнянна радість мислення. У казці дитина утверджує свою гідність мислення”

Василь Олександрович був переконаний, що читання, розповідання, інсценізація, творення казки – могутній засіб виховання розуму і добрих

людяних почуттів, а для учнів з особливими потребами це має надзвичайно велике значення. Казкова алегорія, на думку педагога, краса рідного слова, зворушує дитину, будить почуття власної гідності, посилює враження, утворює моральні поняття про добро і зло, справедливість і несправедливість, красу і потворність. Сьогодні дитині з особливими потребами, для інтеграції в суспільство, необхідно сформувати загальнолюдські норми моральності, виховати естетично, етично, що є основними функціями виховного потенціалу казки.

Вивчення феномена виховного впливу казки у педагогічній спадщині В. Сухомлинського дає підстави зробити висновки про доцільність та дієвість використання кращих з них для виховання та навчання всіх дітей, а особливо, дітей з обмеженими можливостями.

РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОГРАМИ

Актуальність програми

Соціально-економічні негаразди, поширення інформаційних технологій віртуального спілкування призводять до того, що діти менше спілкуються в реальному житті з дорослими і ровесниками, нерідко мають проблеми з виявом почуттів, страждають від самотності та ізоляції. Вони часто живуть у віртуальному світі комп'ютера й телевізора, на екранах яких розігруються штучні сценарії. Театральне мистецтво є одним з небагатьох, яке вимагає фізичної й особистісної присутності на виставі, активізує стан «тут і тепер», пробуджує емоційні переживання, а тому може виступати одним із небагатьох чинників психопрофілактики та формування психологічного здоров'я особистості.

Театр пропонує акторам і глядачам прожити на сцені своє минуле і змодельовати майбутнє, побути тим, ким хочеться стати в реальності, відтворити те, що існує лише в уяві. Використовуються різноманітні театральні методи: ораторське мистецтво, міміка, жести, костюми, рольова імпровізація, музичний супровід. Головна особливість психологічного театру – систематична корекційно-розвивальна робота з учнями-акторами під час репетицій, як до так і після вистави, та завершується взаємодією з глядачами, які включаються в обговорення розвитку сюжету.

Психологічний театр — результат аналізу і трансформації проблеми на рівні групи. Це не постановочний ефект, а продукт, створений завдяки пережитим і висловленим почуттям, думкам, ідеям дітей у процесі психологічної та педагогічної групової корекції. Що ближчою і зрозумілішою є тема вистави, то якісніше діти-актори можуть її втілити на сцені.

Психологічна складова театру — це та глибинна робота, яка відбувається

спочатку з акторами у процесі пошуку, обговорення та вирішення проблеми, а потім з глядачами. Психологічна складова несе психокорекційне навантаження. Соціальним театр робить застосування інтерактивних технік — спільного обговорення, пошуку варіантів, вирішення проблем, групової дискусії, залучення глядачів до участі під час вистави. Соціальна складова має профілактичне навантаження — чинить вплив на формування громадської думки у середовищі однолітків, що важливо для учнів.

Мета: профілактика відхилень в особистісному розвитку та поведінці учнів, формування психічного здоров'я.

Психологічний театр — форма групової профілактичної роботи з учнями, спрямована на досягнення декількох завдань.

Завдання:

- формувати в учнів навички застосування вербальних та невербальних засобів спілкування й міжособистісної взаємодії;
- розвивати емоційний інтелект;
- попереджувати формування особистісних девіацій;
- активізувати внутрішні ресурси учнів;
- розвивати акторську майстерність.

Кількість учасників

У психологічному театрі задіяні 34 актори(учні 5-11 класів), які об'єднані у групи відповідно сюжету вистав та вікових характеристик. У групі підлітків – 16 учнів, а в групі старшокласників – 18 учнів. Якщо за змістом вистави потрібно зіграти роль «дорослого» чи «дитини», то можуть залучатися актори з іншої вікової групи. Таким чином учасники театру вчаться взаєморозумінню між учнями різних вікових категорій.

На яку аудиторію розрахована

Специфіка шкільного життя інколи штовхає на створення театральних

постановок за участі активних, талановитих дітей. Їх ми бачимо в учнівському самоврядуванні, шкільних концертах, конкурсах КВК.

Для психологічного театру при відборі до групи — зовсім інший критерій. Це щирість дітей, їхнє бажання пізнавати себе і спілкуватися, це бунтівна поведінка, яка виявляється у невідвідуванні уроків, конфліктах з вчителями. Це іноді нерозуміння, яке дитина відчуває в сім'ї, самотність, а деколи просто нудьга від беззмістовності вільного часу. Саме для таких дітей психологічний театр виявляється тим вкрай потрібним і цілющим середовищем, яке сприяє їх подальшому розвитку та соціальній адаптації.

«Ніхто і ніколи не буде любити тебе так, як ти цього хочеш, якщо ти про це не скажеш» таким є одне із психологічних правил. Адже особистість, яка мовчки страждає через брак позитивної уваги з боку інших і соромиться про це сказати, може так ніколи і не отримати її. Психолог може допомогти дитині навчитися відкривати іншим себе. Навчитися розуміти інших. Навчити інших того, що зрозумів сам.

На кого спрямована авторська програма

Сюжети вистав психологічного театру, відображаючи глибокі переживання героїв, спрямовані як на дітей-акторів так і на дітей-глядачів. Педагоги та дорослі теж можуть бути глядачами, активними учасниками вистав.

Хто має впроваджувати програму

Практичні психологи, які цікавляться методами психодрами, творчі педагоги, яким небайдужий внутрішній світ дитини.

Керівнику потрібно мати здібності до режисури, складання сценаріїв, володіти ораторським мистецтвом, почуттям гумору, бути толерантним.

А також бути актором, костюмером, звукорежисером, фотографом, володіти комп'ютерними технологіями. Але в театрі всьому можна навчитися.

РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ПРОГРАМИ

(перелік та опис вправ/заходів, модулів, розділів)

Структура програми створена відповідно віку учнів.

1-4 клас – емоційне, виразне читання українських народних казок, також казок українських та зарубіжних авторів; оповідань на морально-етичні теми на уроках, під час денного сну(1 клас), на групі продовженого дня; заняття з використанням настільного театру, казкотерапії. Інсценізація дитячих казок, оповідань В.О. Сухомлинського (див. Додаток Е)

5-8 клас - курс занять «**З чого починається театр**»:

I.Модуль. З чого починається театр.

I.1. Театр за лаштунками (сцена, декорації, освітлення).

I.2. Правила поведінки в театрі (під час перегляду спектаклю, під час антракту, правила вибору одягу для відвідування театру).

I.3. Театри світу та України.

II. Модуль. Акторська майстерність.

II.1. Системи акторської майстерності відомих режисерів.

II.2. Читати, говорити, співати, танцювати за правилами сценічної майстерності.

III. Модуль. Відомі актори та їхні досягнення.

III.1. Відомі актори світу.

III.2. Відомі актори України.

III.3. Відомі актори Прилук.

IV. Театральні професії.

Залучення до психологічного театру в ролі акторів, глядачів – постановка вистав «Украдена «Мрія» (8.1, с.26) «Чарівне дзеркало» (8.2, с.35)

8-11 клас – постановка вистав психологічного театру: «Серце» (8.4, с.44), «Повір у себе» (8.3, с.41), «Комікси долі» (8.5, с.46), «Щастя яке воно є...»(вистава закінчується психологічним ярмарком «Придбай собі щастя»).

До занять з акторською групою включаються вправи:

- на самопрезентацію;
- на самовираження почуттів;
- ігри на виконання ролей;
- вправи із застосуванням діалогу і монологу;
- ігри і вправи, в яких можна дублювати поведінку одне одного під час виконання ролей;
- вправи на обмін ролями.

Підготовка до вистави проходить у 4 етапи:

1 етап– вибір актуальної проблеми.

2 етап– написання сценарію.

3 етап– репетиція мізансцен, обговорення в групі після репетицій.

4 етап– організація вистави.

РОЗДІЛ 4. ОПИС ВИКОРИСТАНИХ МЕТОДИК І ТЕХНОЛОГІЙ

Засновником інтерактивної техніки театру-форуму є творець народного театру Бразилії Аугусто Боаль. Сутність вистави полягала в спільному з глядачами пошуку розв'язання проблеми або виходу зі складної життєвої ситуації. Сцени, що розігрувалися у виставі, найчастіше були пантомімічні. Дії акторів нагадували дії скульптора під час створення статуї.

Основний зміст вистави психологічного театру є таким. Протягом 15-20 хв. розігрується міні-вистава з кількох мізансцен, де яскраво демонструються причини ризикованої поведінки. Подібні проблемні ситуації відбуваються з підлітками та людьми, що їх оточують на вулиці, в сім'ї, в школі. Нічого надуманого або неактуального в них немає, вони відповідають реальному стану речей, і найчастіше в основі сценарію лежить чиясь особиста історія або пережитий досвід. У фінальній частині вистави емоційно забарвлена та проблемна за змістом мізансцена переривається "стоп-кадром" і глядачам пропонується змінити кожну попередню ситуацію таким чином, щоб трагедії в подальшому не сталося. Із цього моменту розпочинається наступна частина вистави.

Міні-вистава має на меті змусити учасників театрального дійства замислитися над проблемою, зрозуміти, що проблема існує незалежно від того, що вони знають про її складові і як вони до неї ставляться. Суттєвим моментом є обговорення проблеми глядачами.

Для досягнення мети вистав психологічного театру використовуються інтерактивні методи: робота в колі, в малих групах, рольові ігри, «мозковий штурм», самопрезентація, вправи на поліпшення психологічної атмосфери в групі.

Проводиться психодіагностика особистісних рис (зміст поданий в додатках):

- Діагностика «емоційного інтелекту» (Н.Холл).

- Дослідження рівня тривожності (Філіпса).
- Діагностика рівня соціометричного статусу особистості(соціометрія Дж. Морено),
- СА(соціальна адаптація),
- Діагностика самооцінювання. Методика «Сходишки».

РОЗДІЛ 5. ПЕРЕЛІК НЕОБХІДНИХ МАТЕРІАЛІВ ТА ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ

Перш за все для репетицій необхідне просторе приміщення, в якому актори зможуть вільно рухатися, спілкуватися в колі, представляти виставу глядачам.

А також костюми для вистав, декорації. Їх можна замінити супроводом комп'ютерних презентацій. Необхідно мати фото- та відео- техніку, доступ до Інтернету, потрібен ноутбук або комп'ютер та програми для редагування музики, відео.

РОЗДІЛ 6. СТРОКИ ТА ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ

Апробацію програми розпочато у вересні 2011 року.

Етапи реалізації:

I етап – підготовчий – залучення дітей до психологічного театру, діагностика психоемоційного стану майбутніх акторів – вересень 2011 року.

II етап – творчий – репетиції й організація виств – жовтень 2012 року жовтень 2018 року.

III етап – підсумковий – психодіагностика рівня самооцінки, тривожності, соціометричного статусу в колективі, рівня соціальної адаптації акторів – вересень–жовтень 2018 року.

Перша вистава «Серце» психологічного театру була показана глядачам 14 лютого 2012 року, присвячена Дню закоханих. У квітні 2012 року актори «Еліпсу» стали учасниками II Міжнародного фестивалю "Світ психології" в м.Києві з вищевказаною виставою. Приємно було, коли наймолодшим учасникам фестивалю глядачі аплодували, стоячи, а організаторами фестивалю психології (Манюха І.П.) як нагороду юним акторам була організована екскурсія до Києва. Виставу «Серце» представляли учасники театру в своєму закладі до Всесвітнього дня театру (27 березня), який традиційно проходить під девізом: *«Театр як засіб взаєморозуміння й зміцнення миру між народами»*.

Вистава «Повір у себе» була представлена глядачам на засіданні науково-методичної ради ММЦ управління освіти в ході розгляду питання «Шкільний психологічний театр як метод здійснення психологічної й соціально-педагогічної корекції та профілактики психологічного, соціального здоров'я учасників освітнього процесу» та в рамках Духовного Конвенторію, який проходив на базі гімназії №5 у листопаді 2013 року. Актори театру виступали з цією виставою в Прилуцькій районній дитячій бібліотеці, в Центрі творчості дітей та юнацтва, реабілітаційному центрі, перед ровесниками гімназії в заходах присвячених

Міжнародному дню толерантності(16 листопада) та до Міжнародного дня людей з інвалідністю(3 грудня).

Вистава «Комікси долі» мала успіх у батьківської громадськості та учнів гімназії, учасників методичного об'єднання практичних психологів та соціальних педагогів. Актори(учні 7-9класи) показували близькі для них сюжети, особистісні проблеми та конфліктні ситуації в родині.

Найскладнішу філософську драму «Щастя яке воно є...» представляли старшокласники, глядачами були волонтери, діти із сімей ВПО, учасники АТО, учні та педагоги гімназії. Попередньо на уроках технологій юнаки та дівчата виготовляли сувеніри-обереги «будиночки щастя», а після вистави учні передали їх воїнам АТО й подарували в родини учнів ВПО. Після вистави був організований ярмарок дитячих виробів, сувенірів, смаколиків, який мав назву «Придбай собі щастя». Ці заходи проходили напередодні свята Святого Миколая(19 грудня).

Всі ці вистави актори показували глядачам без слів і лише мімікою, жестами, пластичними, хореографічними рухами з музичним супровод та костюмами. Завжди застосовується метод «СТОП-КАДР» для отримання зворотнього зв'язку, рефлексії з глядачами.

Учням молодшого шкільного віку ще складно ідентифікувати, розпізнавати емоції та почуття людей, доносити їх оточуючим, тому вони вчаться засобам акторського мистецтва, виразно декламувати рольові діалоги .

У виставах «Чарівне дзеркало», «Украдена «Мрія», молодші підлітки в образній, емоційно насиченій формі намагалися донести учням 1-4 класів під час перебування в пришкільному таборі морально-етичні норми поведінки.

Протягом 2014–2018 років на початку денного сну для першокласників та в групі продовженого дня ми застосовуємо виразне читання українських народних казок та казок зарубіжних авторів. Своїми враженнями діти діляться з практичним психологом, батьками, друзями через свої малюнки улюблених казкових героїв. Широко в своїй діяльності застосовуємо

настільний театр, казкотерапію та методи «Склади казку за набором слів», «придумайте казку навпаки» (коли негативний герой стає позитивним), «вигадайте нові пригоди головного героя» та інсценізацію оповідань В.О. Сухомлинського на морально-етичні теми. Таким чином намагаємось розвивати в учнів вміння висловити свої переживання, проблеми, бажання бути почутим, емпатію, морально-духовні цінності. А головна мета - поступово підготувати маленьких акторів для «великого» психологічного театру, які прийдуть на зміну акторам випускникам гімназії.

РОЗДІЛ 7. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Видатний психолог С. Л. Рубінштейн сказав: *"Домогтися успіхів у роботі зі слабкими сторонами людини можна, найімовірніше, намагаючись її сильні сторони, - ті сили в ній, які при належному напрямку можуть бути звернені на благо ціль..."*

Очікувані результати:

- учні оволодіють вербальними та невербальними комунікативними засобами при спілкуванні та вирішенні конфліктних ситуацій;
- підвищиться рівень соціальної адаптації;
- діти навчаться долати комунікативні бар'єри;
- високий рівень згуртованості акторів психологічного театру;
- підвищити соціометричний статус учнів у колективі;
- високий рівень мотивації до успіху та самовдосконалення;
- підвищення рівня розвитку емоційного інтелекту, емпатії;
- попередження відхилень у поведінці та особистісному розвитку учнів;
- профілактика негативних проявів булінгу, кібербулінгу серед учнів.

Результати спостережень за поведінкою учнів-акторів під час репетицій, вистав та за їх навчально-виховним процесом у гімназії, свідчать, що поступово діти стали впевненими, комунікабельними, дорбозичливими. Відбулись позитивні зміни в особистісному розвитку. За результатами тестів підвищилися самооцінка, рівень соціальної адаптації, знизився рівень тривожності. У дітей розвинулись акторські здібності, навички самопрезентації, а також вміння співчувати, підтримувати.

РОЗДІЛ 8. СЦЕНАРІЙ ВИСТАВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТЕАТРУ

8.1. Сценарій вистави «Украдена «Мрія»

Мета: в ігровій формі вивчити правило поведінки: «чужого брати не можна»; розвивати мовлення, акторські здібності, стимулювати мислення; виховувати морально-етичні правила поведінки в житті.

Обладнання: макет кораблика «Мрія», костюми акторів: ведмедика, двох клоунів, сови та ворони, повітряна кулька Віні-Пуха, музичний супровід, відео «екскурсія по річці Десна».

Дійові особи:

Казкар, 1 клоун; 2 клоун; Ведмедик; Сова; Півник; Ворона; Віні-Пух;

Музичне оформлення: звуки шуму хвиль, музичний супровід до і після вистави, музика(мінус) до пісні «Вчать у школі».

Казкар. В гості казка прилинула до нас.

Знов звучить в стінах школи її мова.

І розкажемо без усіх прикрас,

як серце їй відкрили навстіж знову.

Казка! Ти щодня приходиш різна.

Казка! То ласкава, а то грізна

Ти навчаєш нас у світі жить,

Казочка! Україну і життя любить!

На сцені з'являється два клоуни

1 клоун. Доброго дня! Щасливої днини!

Вам до уваги творчість дитини!

Казочку граєм, чи пісню співаєм,

Всіх глядачів розважаєм, навчаєм!

2 клоун. Казку хочете послухать?

То всідайтеся зручніше!

Разом з нами мандрувати

То почнемо чим скоріше!

1 клоун. Не за горами високими,

Не за лісами дрімучими,

Є країна Театральна!

Ви запитуєте, як туди потрапити?

2 клоун. Іти до села Витребеньки,

Що від нас далеченько,

Іти прямо, де велика яма,

Потім із-за рогу

Навприсядки через дорогу,

Потім трохи поповзти на пузі

У тому зеленому лузі,

Де Іван теля пасе. От і все!

1 клоун. Всідайтеся зрученько, та

Вслухайтеся тихенько,

Вдивляйтеся пильненько

Думайте розумненько і

Всміхайтеся частенько!

2 клоун. Якби не казка,

Хто б і знав,
Що стільки є чудес на світі!
Усвіт, в якому грають діти!

І дія

Казкар: В нашій краї новина!

Облетіла всіх вона.

Із причалу біля річки

Зник кораблик «Мрія» в нічку...

Зник, нема його ніде,

Всі шукають, хто знайде?

(На кораблі веселощі, гамір, грає гучно музика)

Сова: - Тихше, тихше, тарарам!

День надворі, годі вам!

Покатались, наспівались,

Нагулялись від душі.

Ех, поїсти б щось смачного,

Та поспати до ночі.

Півень: - Ку –ку-ку-рі-ку!

Ку –ку-ку-рі-ку!

Надививсь я на ріку!

От якби у море нам

Наче справжнім морякам.

Ворона: - Заморилась, як ніколи,

Я – Ворона Каркарона.

Море – гарна певно річ

Та поїсти щось охота.

От якби сюди нам ніч.

Сова: - Хо-ло-диль-ни-ки пусті...

В трюмі навіть миш немає..

Щохвилини все світає,

Я ж нічого вдень не бачу!

Скоро з відчаю заплачу!

Півень: - Та я крихти вже шукав,

Не знайшов ніде нічого.

То якби хто підказав,

Так нема ж ніде нікого!

Ворона: - Хоч водички поп'ємо,

На берем її доволі

Ну – мо, півнику, скуштуй!

Півень: - Тьфу, та в ній же повно солі!

Сова: - Чи не бачу, чи здається,

Та, далеко ж береги!

Ми, напевно, вже у морі

Де ж ти ліс мій дорогий?

Півень: - Що робити? Ой рятуйте!

Не повернемось назад!

Треба кликати допомогу,

Так не вмію ж я літати!

Ворона: - Так, братва, аврал, полундра!

До роботи приступай!

Півнику, вилазь на щоглу!

Допомогу викликай!

Ти, Сова, бери штурвал,

Я – злітаю у розвідку...

Сова: - Ой, не втримаю штурвал,

Засинаю щось я швидко...

От якби діждатись ночі

Знадобились мої очі.

Казкар: - Отакого нарobili!

Недалеко до біди.

Ні поїсти, ні зігрітись.

Ані прісної води!

II дія

(Звучить музика. На повітряній кульці летить Віні – пух. Співає.)

Віні – Пух: Я хмарка невеличка,

Я зовсім не ведмідь,

Та як мені приємно

У небесах летіть!

Ла-ла-ла-ла-ла.

Ой-ой-ой! Приземлююсь! (приземлюється на кораблик «Мрія»)

Віні-Пух: - Оце так подорож!

Нічого, що без запрошення?

Чому такі сумні?

Певно і у вас мед закінчився?

Півень: - Який там мед! Яка там їжа!

Ми заблукали, допоможи!

А ти це звідки? Хто ти, друже?

Що нам робити, підкажи!

Ворона: - Ой, наробили, наробили!

Чужого човна узяли.

Хотіли справжній уік – енд,

А вийшло тільки zet is bed.

Віні-Пух: - Так, так! Погані ваші справи,

Та й мені теж не повезло.

Хотів я медом підживитись,

Аж сюди вітром занесло.

Я зможу вам допомогти.

Запам'ятайтав я шлях додому

І бачив, в який бік пливти.

III дія

Казкар: - Тут віні-Пух узявсь доділа,

Став капітаном корабля.

Завів двигун і «Мрія» сміло
Додому друзів привела.

Звучить музика

Казкар: Кінець щасливий в цій мандрівці.

Та треба висновок зробити.

Учіть і правила, й закони

Щоб знати, як на світі жити.

Віні-Пух: - впізнаєте знайомий берег?

Село на березі, і ліс

Спасибі, човнику чудовий,

Що ти додому нас привіз.

Але я хочу на прощання,

Щоб ви послушали мене,

Бо марні ваші сподівання,

Що покарання вас мине.

Ворона: - Тепер сама я зрозуміла,

Крадіжка це не красить нас,

Підговорила всіх на злочин,

Повірте, це останній раз.

Півень: - А як би плакала матуся,

Якби я згинув, не вернувся.

Сова: - (проснувшись)

Ой, вечоріє, знову бачу!

Та це ж на обрії мій ліс!

Ризикувати більш не хочу,

Спасибі, що ти нас привіз.

Віні-Пух: - Я бачу, що ви зрозуміли,

Про безпеку і угон.

Бажаю всім, щоб ви уміли

Любить і поважають ЗАКОН.

(На музику пісні «Вчать у школі» у виконанні учнів звучить пісня)

I к.

Мусим правила ці знать

I завжди їх пам'ятать

Щоб життя було спокійним і щасливим

Старших себе паважай,

Малюків не ображай,

2 р.

Будь веселим, добрим, щирим і кмітливим

II к.

Бійку ти не починай,

На уроках не гуляй,

I ніколи не бери чогось чужого,

Честю змалку дорожи

I здоров'я бережи,

2 р.

Бо ціннішого в життя нема нічого.

(Всі актори виходять із-за куліс)

Дотримуйся правил не тільки у школі.

Від душі вітає вас

Знову й знов наш клас

Всім бажаємо здоров'я і достатку,

Щоб не знали ви біди,

І приходили сюди,

Щоб раділи з нами

Мама, й тато!

8.2. Сенарій вистави «Чарівне дзеркало»

Дійові особи:

Дзеркало, Хлопчики: Максим, Гліб

Дівчатка: Поліна, Аліна

Обладнання: велике дзеркало та люстерко на лавочці, футбольний м'яч, компютерна презентація, музичний супровід танцювальних рухів дівчаток близнюків, «чарівна паличка».

Танець (Суховерська Даша і Діана, Фафула Даша і Маша -7-Б клас, Мирошниченко Катя й Аня - 6-А клас, Чумаченко Аня і Яна - 5-В клас) - синхронне виконання танцювальних рухів в дзеркальному відображенні.

Ведучий: «Добрий день, шановні глядачі! Скажіть будь-ласка: «Яким чином можна побачити самого себе? Сьогодні ви познайомитеся із хлопчиками та дівчатками, яким довелося побачити себе в незвичайному дзеркалі(торкається «чарівною паличкою»)... воно вміє говорити...».

(На сцені з'являється хлопчик Максим із футбольним м'ячем та в доброму гуморі. Із задоволенням грається з м'ячем, потім сідає на лаву.)

Максим(з футбольним мячем, хвалиться): «От же й молодчага я сьогодні! З першоклашками у футбол грав та й наганяв їм десять голів! Ха-ха! Малявки навіть ревіли, слабаки! Кому б ще пару голів накидати...»

(Тут наш хвалько помічає дзеркало. Хлопчик бере дзеркало в руки).

Максим: «О, якась розтелепа дзеркало загубила».

Дзеркало: «Мене не загубили».

Максим (крутить головою): «Дивно! Навколо нікого... Хто ж тут патякає?»

Дзеркало: «Це я - дзеркало. Я- чарівне».

Максим: «Ти? Чарівне? Здорово! Звідки ж ти тут взялося?»

Дзеркало: «Мене викинула одна дівчинка».

Максим: «Чарівне й викинула? Чому?»

Дзеркало: «Поглянула в мене, а я їй і показало, якою вона буває невихованою».

Максим: «Ха-ха! Образилася? Я не такий! Показуй- розповідай про мене, що хочеш!»

Дзеркало: «Я можу тільки правду!»

Максим: «А я правду знаю. Я сильний, спритний, розумний!»

Дзеркало: «А ще грубіян і неввічливий!»

Максим(обурено): «Про що це ти?»

Дзеркало: «А такий ти зі своїми домашніми: ніколи їм не дякуєш, завжди забуваєш про ввічливе «будь-ласка».

Максим: «Навіщо їм усе це! Вони мене обожнюють! І просто щасливі для мене все робити без усяких там «спасибі» та «будь-ласка»!

Дзеркало: «Але ж на турботу й любов треба й відповідати вдячністю та любов'ю!»

Максим: «Дурне ти, дзеркало! Усіх за все дякувати– язик заболить! Хлопчик показує дзеркалу язика».

Максим: «Ой! Що це ти помутніло? (Хлопчик протирає рукавом дзеркало, але марно! І раптом у дзеркалі вимальовується дуже, дуже непривабливе зображення!)

Максим(здивовано): «Хто це тут з 'явився? Нахабне опудало якесь!»

Дзеркало: «Не впізнаєш? Адже це ти, грубий і зухвалий».

Максим: (обурено): «Це я?! Усе ти брешеш, противне! Ти не чарівне дзеркало, а мутне й криве! Валяйся, де валялося!» (Хлопчик розлючено кидає дзеркало на лаву й біжить геть).

Дзеркало: «Ой! Боляче, а ще – гірше, що ніхто не любить дивитися правді у вічі».

(До лавочки наближаються дві дівчинки: Поліна та Аліна. Вони весело сміються над тим, як одна з них удавано кульгає. Нарешті, дівчатка помічають дзеркало).

Поліна(бере його в руки).

Аліна:«Дивися, дзеркальце! Яке гарненьке! (вихоплює дзеркальце собі, та, шуткуючи, звертається до свого зображення). Світ мій дзеркальце, скажи, усю правду розкажи, хто на світі всіх миліша? (із жахом) Ой, дивися, що за лялька тут, погана така?»

Поліна(те ж заглядає в дзеркало й бере його у свої руки): «Правда! Та не одна, а, дивись, дві кривляки, якісь!»

Аліна: «Це дзеркало якесь криве та мутне»...

Дзеркало: «Я зовсім не криве, а помутніло від вашої жорстокості!»

Дівчатка(разом): «Ой! Хто це сказав?»

Дзеркало: «Я, чарівне дзеркало! А кривляки це ви, коли глузуєте зі своєї подружки Насті.»

Поліна (виправдовуючись): «Глузуємо? Та ні.. Ми... ми ж... жартуємо!»

Дзеркало: «Злий жарт не смішить, а до сліз доводить!»

Аліна: «Але ж...Настя так смішно кульгає!

Дзеркало: «Насміхаються із чужої вади тільки безсердечні!»

Поліна (сердито): «Подумаєш ! Лається, а саме- мутне он яке!»

Аліна: «Кинь його, раз воно нас спотворює! На світі багато інших дзеркал!»

Поліна (кидає дзеркало на лаву й обидві йдуть.)

Гліб(підходить до лави, він у доброму настрої, помічаючи дзеркало, заглядає в нього з великим подивом): «Це, хто? Я?»

Дзеркало: «Ти, ти!»

Гліб(оглядаючись): «Ой! Хто говорить?»

Дзеркало: «Я с тобою , розмовляю, чарівне Дзеркало.

Гліб (до дзеркала): «Чарівне? Здорово! А чого я в тебе, фу-у... противний якийсь?»

Дзеркало: «Такий як є, коли кривдиш свого однокласника Сашка!

Гліб(обурено): «От тобі раз! Як це я його кривджу? Скажи, як?»

Дзеркало: «Завжди проганяєш від себе, ображаєш».

Гліб: «Так Сашко ж - страшна приставала й взагалі, слабак! Сто запитань випалить за мить! Терпіння не вистачає відповідати на всі його чому?!»

Дзеркало: «Він допитливий. І ти ж міг бути таким.

Гліб: «І що мені, накажеш із цим робити?»

Дзеркало: «Сашко, розумний не по літах. Потоваришуй з ним й ти будеш більше знати»

Гліб: «Ніколи мені! Сам нехай учиться, коли такий мудрий!»

Дзеркало: «Виходить, для дружби ні часу, ні терпіння немає! Недобре це!»

Гліб: «Ти глянь - недобре! Вихователь знайшовся! Саме ти криве так мутне! Валяйся, де валялось! А мене друзі чекають у футбол ганяти! (Хлопчик сердито кидає дзеркало на лаву).

Дзеркало: «Поведінка цих діточок мене не радує. Ото ж! Ще й ще раз доведено: нікому не подобається бачити своє негарне, але ж правдиве відображення! І це дуже сумно... Але не даремно ж я- чарівне! Я зроблю так, що всі дзеркала у світі стануть показувати цих дівчаток та хлопчиків такими ж, як вони є! Подивимось, чи їм це сподобається!»

Дзеркало(гучно): «Один! Два! Три!..»

(До лави з різних боків сцени збігаються діти: Поліна, Аліна, Максим та Гліб. Кожний із них, не помічаючи один одного, намагаються схопити дзеркало, і зіштовхуються лобами).

Діти(усі разом): «Ой!» (сваряться)

Поліна(сердито): «Дивитися треба!»

Максим (зухвало): «Сама очі розтули!»

Аліна(сердито): «Що ви, людей не бачите?»

Гліб(сердито): «А ви шишки іншим наставляєте!»

Максим: «Та досить вже сваритися! Що трапалося?»

Поліна: «Жахливе трапалося! Я у всіх дзеркалах бачу когось жахливого, а не себе!»

Максим: «У мене теж така історія!»

Аліна: «І в мене!»

Гліб: «Я також, мов страховисько!»

(Дзеркало повертають на лавочку. Діти вражені.)

Дзеркало: «Не дивуйтесь так! Це ж я! Знайоме вам чарівне дзеркало! І от, що я вам пораджу: не треба нарікати на дзеркала! Вони тільки показують, які ви є насправді! Хіба це погано?»

Діти(разом): «Погано! Погано! Ми не хочемо такими бути!»

Поліна(благаючи): «Зроби що- небудь, Дзеркальце!»

Аліна: «Будь-ласка, дзеркальце! Ти ж чарівне!»

Хлопчики (разом): «Благаємо тебе!»

Дзеркало: «Хоч я й чарівне, але те, що ви просите, зробити можете тільки ви самі!

Діти (разом): «Як? Якже?!

Дзеркало: «Вам потрібно змінитися, стати кращим своїм відображенням у дзеркалі!

Поліна: «Як це?»

Аліна: «Як стати іншими?»

Максим: «Хіба це легко?»

Гліб: «Не можливо вмиль стати кращими!

Дзеркало: «Це все можливо, якщо завжди дотримуватися в житті золотого правила!»

Хлопчики: «Що це за правило таке - золоте?»

Аліна: «В підручнику української мови його не має!»

Хлопчики(разом). «У математиці – теж!»

Поліна: «Я! Я його знаю! Моя бабуся кожного дня мені нагадує це золоте правило!»

Максим, Гліб, Аліна: «То ж розкажи й нам!»

Поліна: «Бабуся каже, що золоте правило вчить: «Ставтеся до оточуючих людей так, як хочете, щоб вони ставилися до вас».

Діти(разом, обдумуючи кожне слово повторюють): «Ставитися... до оточуючих людей... так, як хочете..., щоб вони ставилися до вас»...

Максим: «І все? Так просто?».

Дзеркало: «Так, так! Золоте правило дуже просте, але ж - чарівне! Виконуйте це правило в житті й ви навчитесь бути ввічливими, вдячними, терплячими й чуйними до інших, та вже ніколи не станете глузувати із чужої біди. От тоді в усіх дзеркалах знову з'являться ваші гарні обличчя! Гарантую!» (Діти ненадовго замислюються).

Аліна: «Якщо добре подумати, то, здається мені, друзі, це дуже приємно й для самого себе - робити завжди так, як вчить золоте правило! А ви як гадаєте?»

Максим, Гліб, Аліна(разом): «Так само!»

Поліна: «Тоді давайте із цієї миті ставитись один до одного та інших тільки по-доброму!»

Аліна: «Чуйно й дбайливо!»

Максим: «Чемно, ввічливо та будемо вдячними!»

Гліб: «А інші, це всі наші ближні! Це — усі: ті, хто поруч із нами живе.

Ведучий (до залу): «Що ж, шановні глядачі! Гадаємо: вам теж сподобалося золоте правило, і ви обов'язково будете його дотримуватися! Отже, ставтеся до інших так, як хочете, щоб ставилися до вас. І ви дуже скоро помітите, як багато добрих й вірних друзів буде з вам поруч!

Ведучий та актори (разом до глядачів): «До нових зустрічей, друзі, у нашому театрі!»

8.3. Сценарій вистави «Повір у себе» (додаток О)

Сюжет вистави створений на основі реальної історії жителя м.Прилук Івана - юнака з інвалідністю від народження. Знайомство з Іваном відбулось під час тренінгу «Спілкування – найбільша розкіш» у ГО «Фенікс» (громадська організація молодих людей з інвалідністю). Виконуючи вправу «Вчимося прощати», Іван поділився наболілим. В дитинстві діти, ровесники насміхались, дражнили його, перевертали інвалідний візок. Тому мені захотілось навчити учнів толерантності, емпатії, розповісти про права людей з інвалідністю. Так виник цей сюжет, який ми показуємо за допомогою тільки жестів, міміки, рухів, хореографії, музики, атрибутів та костюмів.

1. Мізан-сцена «Побачення, пропозиція руки та серця»

Хлопець з квітами чекає дівчину, яка запізнюється на побачення, поглядає на годинник. Нарешті дівчина приходить, хлопець дарує квіти, обручку. Пара прогулюється.

2. Мізан-сцена «В щасливій родині»

«Ангел» благословляє щасливу родину. В молодій сім'ї з'являється дитина. Щасливий тато чекає в пологовому будинку молоду дружину з немовлям.

3. Мізан-сцена «В сім'ї піросла дівчинка»

Родина виховує доньку, батьки проводжають її в музичну школу. Дівчинка «грає» на скрипці.

4. Мізан-сцена «ДТП»

Дівчинку на дорозі збиває машина, звучить сирена «швидкої», Ангел намагається допомогти та «темні сили» Ангела відштовхують і всаджують дівчинку в інвалідний візочок (на стілець), зв'язуючи ноги.

5. Мізан-сцена «Танець «темних сил»

6. Мізан-сцена «Батьки звертаються за допомогою до лікаря щоб вилікувати доньку».

Ангел Охоронець поряд з дитиною засмучений. Лікар оглядає дитину, показує, що ходити дитина не буде, на лікування потрібно багато коштів.

(лікар розводить руками).

7. Мізан-сцена «Батьки звертаються до екстрасенса»

Мати благає про допомогу «ворожку», вона проводить магічний обряд над дівчинкою, «гадає на картах», показує, що ситуація безнадійна.

8. Мізан-сцена «Сварка між батьками»

Дівчинка з мамою читають книгу, телефонують до тата, довго чекають його, поглядають на годинник.

Тато напідпитку пізно повертається додому. Дружина втомилась чекати — її підбурюють «темні сили» до сварки. Коштів на лікування в родині не вистачає, починається сварка, мама показує пустий гаманець. Батько йде з родини.

9. Мізан-сцена «На подвір'ї»

Дівчинка читає книжку на свіжому повітрі, поряд діти грають з м'ячем, вибивають книгу, дитина тягнеться до неї, щоб дістати, та не може. Сусідська дівчинка співчуває головній героїні, подає книгу, жаліє, знайомляться, подружились. Мати подружки не дозволяє їм спілкуватися.

10. Мізан-сцена «День міста»

Учні танцюють, ненароком перевертають візок, дівчинка падає, плаче, перехожі байдужі.

11. Мізан-сцена «Материнська втіха»

Ангел і мама допомагають підвестись, дівчинка засинає під колискову.

12. Мізан-сцена «Дівчинка не може дотягтись до скрипки»

Дитина хоче пограти на скрипці, тягнеться та не може дістати. Плаче, стукає долнями по ногах.

13. Мізан-сцена «Паперовий літак»

Дівчинка складає паперовий літак з мамою, та Ангелом «відправляють» його з написом «Допоможи». Звучить пісня «Допоможи мені».

Стоп кадр

Звертання до глядачів: «Що буде далі?», зворотній зв'язок з глядачами, обговорення варіантів продовження та закінчення вистави.

14. Мізан-сцена «Депутат»

Депутат, його секретар читає запис на паперовому літаку. Телефонує лікарю-професору, щоб той оглянув дівчинку. Лікар оглядають дівчинку, депутат дає грошовий чек на лікування. Лікують дівчинку. Мама, Ангел моляться в цей час.

15. Мізан-сцена «Дівчинка вчиться ходити».

Після лікування дівчинка вчиться ходити, Ангел підтримує. Дитина йде на зустріч мамі.

16. Мізан-сцена «Знову на сцені»

Дівчина подорослішала, на своєму концерті, грає на скрипці.

Глядачі аплодують.

Виходять всі життєрадісні актори до глядачів.

Учням пропонується презентація «Права дітей з обмеженими можливостями»

Вправа «Лист другу» (Як можна підтримати, ровесників з інвалідністю).

Рефлексія. Підсумок заходу.

8.4. Сценарій вистави « Серце»

Дійові особи: закохана дівчина, невірний хлопець, партнер по танцю, група підлітків, сліпий скрипаль, перехожі: інженер, студент, фотограф, подруга.

Атрибути: повітряна кулька у формі серця, годинник, стілець, квіти, фотоапарат, лінійка, скрипка, темні сонцезахисні окуляри, серце виготовлене з червоного картону.

1. Мізансцена «Школа танцю».

Хореограф слідкує як дівчина та 2 хлопці виконують рухи, розучують танець.

2. Мізансцена «Побачення»

Партнер по танцю чекає свою дівчину, зустрічаються, хлопець показує фокуси, спостерігають за зірками. Юнак освітчується в коханні (дарує повітряну кульку у формі серця).

3. Мізансцена «Побачення з іншими дівчатами»

Юнак виявився невірним, зустрічається ще з двома дівчатами. Дівчата дізнаються дають ляпаса.

4. Мізансцена «Байдужість до почуттів закоханої дівчини»

Закохана дівчина всім перехожим(фотографу, студенту, інженеру, подрузі) показує серце(кульку), та їм байдуже. Відштовхують дівчину.

5. Мізансцена «Група хлопців насміхаються над коханням дівчини»

Перекидають один одному кульку, дратуються. Дівчина благає повернути. Один з хлопців наступає на кульку, вона лопається. Хлопці сміються, а дівчина в розпачі.

6. Мізансцена «Байдужість оточуючих»

Знову дівчина намагається розповісти всім кого зустрічає (подоугу, студента, фотографа, інженера) про своє горе та всі відмахуються. Не звертають уваги. Звертається до рідних, а в них немає часу вислухати.

7. Мізансцена «Відчай, суїцидальні наміри»

Дівчина у відчаї, із розбитим серцем (залишками зіпсованої кульки), стає на підвіконня...

8. Мізансцена «Зустріч із сліпим скрипалем»

Дівчина чує звуки скрипки, сходить із підвіконня. Перехожі дають йому гроші. Дівчина підходить до скрипаля, зачарована музикою. Намагається йти, та скрипаль зупиняє її й дарує серце – символ кохання.

У кінці вистави всі учасники виконують під музику жестові знаки байдужості. Щаслива дівчина, ділиться з перехожими маленькими сердечками.

8.4.Сценарій вистави «Комікси долі»

Дійові особи: сім'я: тато, мама, син, донька, вчителька, подружка доньки, інспектор з охорони дитинства, група «гопників», інша кохана жінка батька, Клоун, опікун.

1. Мізансцена «Батьки дивляться передачі по телевізору».

Тато дивиться футбол, а мама хоче подивиться улюблений серіал. Сперечаються.

2. Мізансцена « Розбите вікно»

Син футболіст влучив у сусідське вікно. Тато бере ремінь, мама сварить.

3. Мізансцена «Школа»

У школі донька із своєю подругою переглядають цікавий журнал на перерві. Сваряться з подругою, журнал падає. Брат проходить мимо, але вчитель помічає тільки його, звинувачує в порушенні поведінки. Викликає до школи батьків, які на нього кричать.

4. Мізансцена «Втеча з дому»

Вдома батьки застосовують фізичне покарання (ремень). Син йде з дому. Бере із собою гітару.

5. Мізансцена «Розлучення»

Тато зустрічає іншу кохану жінку (танець закоханих). Залишає дружину.

6. Мізансцена «Залежність»

Мама у розпачі починає вживати алкоголь (жести та пластика. Пляшки, стакани не використовуються)

7. Мізансцена «Безпритульність, жебракування»

Діти йдуть на вулицю. Починають жебракувати: брат грає на гітарі, сестра із коробочкою для грошей

8. Мізансцена «Зустріч із підлітковим угрупуванням, гопниками»

Двоє акторів виконують танець розбишак, правопорушників.

9. Мізансцена «Позбавлення батьківських прав»

Інспектор відбирає дітей у мами. Передає опікуну.

10. Мізансцена «Циркова вистава»

Клоун у цирку розважає дітей: брата та сестру, опікуна(вистава фаєр-шоу).

11. Мізансцена «Милостиня»

Мама жебракує біля церкви, зустрічаються з дітьми, кається у вчинках.

Кінець вистави: мама залишається з дітьми. Дует старшокласників виконє пісню під гітару Ю. Антонова «Під дахом дому твого».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильченко І. Театральна педагогіка в початковій школі – К.: Шк.світ, 2008. – 120с.- (Бібліотека «Шкільного світу»).
2. Дозорцева Е.Г. Психологическая травма у подростков с проблемами в поведении. Диагностика и коррекция. - Генезис,2006-126с.
3. Жеребньова Л., Артеменко Т. Соціально-психологічний театр.-К.: Шк.світ, 2011.-120с.- (Бібліотека «Шкільного світу»)
4. Курмелев А.Ю. Позднее творчество Тенниси Уильямса в контексте традиции европейского театра XX века: Автореф. дис. канд. филол. наук. — Воронеж, 2012. — 24 с.
5. Морено Дж. Психодрама/пер. с англ.— М.: Апрель Прес, Изд-во ЭКСМО-прес, 2001.— 287с.
6. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям.—К.: Світанок, 1978.— 120с.
7. Терлецька Л. Шкільна психодіагностика - К.:Редакції загальнопедагогічних газет, 2003.-120с. – (Бібліотека «Шкільного світу»)

Діагностика “емоційного інтелекту” (Н. Холл)

Емоційний інтелект – здібність розуміти відносини особистості, що репрезентовані в емоціях, і керувати емоційною сферою на базі прийняття рішень. Емоційний інтелект має наступну структуру:

- 1) емоційна обізнаність;
- 2) управління своїми емоціями;
- 3) самомотивація;
- 4) емпатія;
- 5) розпізнавання емоцій інших.

Мета: Оцінка рівня “емоційного інтелекту”.

Оснащення. Бланк відповідей, опитувальник діагностики “емоційного інтелекту” (Н. Холл), що включає інструкцію і 30 тверджень (висловлювань).

Послідовність роботи. Дослідження може бути проведено як індивідуально, так і в колективі. Експериментатор пропонує респондентам відповісти на висловлювання відповідно до інструкції, що розміщена в опитувальнику. На кожне висловлювання існує 6 варіантів відповідей, які оцінюються за бальною системою.

Обробка й інтерпретація результатів

Ключ

Шкала “емоційна обізнаність” – пункти 1, 2, 4, 17, 19, 25.

Шкала “управління своїми емоціями” – пункти 3, 7, 8, 10, 18, 30.

Шкала “самомотивація” – пункти 5, 6, 13, 14, 16, 22.

Шкала “емпатія” – пункти 9, 11, 20, 21, 23, 28.

Шкала “розпізнавання емоцій інших людей” – пункти 12, 15, 24, 26, 27, 29.

Рівні парціального емоційного інтелекту у відповідності до знаку результатів:

14 і більше – високий;

8-13 – середній;

7 і менше – низький.

Інтегративний рівень емоційного інтелекту з врахуванням домінуючого знаку визначається за наступними кількісними показниками:

70 і більше – високий;

40-69 – середній;

39 і менше – низький.

Інструкція. Нижче вам будуть запропоновані висловлювання, які так чи інакше відображають різні аспекти вашого життя. Будь ласка, напишіть цифру з правого боку від кожного висловлювання, виходячи з оцінки ваших відповідей:

– Повністю не згоден (–3 бали)

– В основному не згоден (–2 бали)

– Частково не згоден (–1 бал)

-Частково згоден (+1 бал)

– В основному згоден (+2 бали)

– Повністю згоден (+3 бали)

1. Для мене як негативні, так і позитивні емоції є джерелом знання про те, як робити вчинки в житті.
2. Негативні емоції допомагають мені зрозуміти, що я повинен змінити у своєму житті.
3. Я спокійний, коли відчуваю тиск з боку інших.
4. Я здатний спостерігати зміну своїх почуттів.
5. Коли необхідно, я можу бути спокійним і зосередженим, щоб діяти у відповідності до запитів життя.
6. Коли необхідно, я можу викликати в собі широкий спектр позитивних емоцій, таких як веселощі, радість, внутрішній підйом і гумор.
7. Я слідкую за тим, як я себе почуваю.
8. Після того, як щось зіпсувало мені настрій, я можу легко оволодіти своїми почуттями.

9. Я здатний вислухати проблеми інших людей.
10. Я не зациклююсь на негативних емоціях.
11. Я чуйний до емоційних потреб інших.
12. Я можу заспокоїти інших людей.
13. Я можу заставити себе знову і знову встати перед лицем перешкод.
14. Я намагаюсь підходити до життєвих проблем творчо.
15. Я адекватно реагую на настрій, спонукання і бажання інших людей.
16. Я можу легко входити в стан спокою, готовності і зосередженості.
17. Коли дозволяє час, я звертаюсь до своїх негативних почуттів і розбираюсь, в чому проблема.
18. Я здатний швидко заспокоюватись після неочікуваного засмучення.
19. Знання моїх справжніх почуттів важливо для підтримки “хорошої форми”.
20. Я добре розумію емоції інших людей, навіть коли вони не виявлені відкрито.
21. Я можу добре розпізнавати емоції за виразом обличчя.
22. Я можу легко відкинути негативні почуття, коли необхідно діяти.
23. Я добре розпізнаю знаки у спілкуванні, які вказують на те, чого інші потребують.
24. Люди вважають мене добрим знавцем переживань інших людей.
25. Люди, які усвідомлюють свої дійсні почуття, краще управляють своїм життям.
26. Я здатний покращити настрій інших людей.
27. Зі мною можна порадитися з питань відносин між людьми.
28. Я добре налаштовуюсь на емоції інших людей.
29. Я допомагаю іншим використовувати їх спонукання для досягнення особистих цілей.
30. Я можу легко відключатися від переживань і неприємностей.

Соціальна адаптація — це взаємодія особистості і соціального середовища, яка веде до оптимального співвідношення цілей і цінностей підлітка і групи. В процесі соціальної адаптації реалізуються потреби, інтереси та прагнення підлітка, розкривається його індивідуальність, підліток вступає в нове соціальне оточення, самостверджується. Соціальна адаптація передбачає активну позицію підлітка, усвідомлення ним свого соціального статусу і рольової поведінки, засвоєння норм і цінностей суспільства.

Рівень соціальної адаптації вимірюється поняттями: впевненість у собі, пізнавальна активність, соціальна тривога, ступінь емоційних переживань під час взаємодії з навколишнім середовищем.

Соціальну адаптацію підлітків можна дослідити за допомогою опитувальника "Соціальна адаптованість" (СА)

Опитувальник СА

Прізвище, ім'я, по батькові

Клас _____

Дата обстеження ____

Інструкція учневі: Вам пропонується 25 тверджень. Якщо ці твердження справедливі (на вашу думку), то позначте значком «+» у стовпчику "Так". Якщо — не _справедливі, то «+» — у стовпчику «Ні».

Обробка та інтерпретація:

Підрахувати суму відповідей «так» на всі твердження, якщо сума відповідей «так»:

/—3 — висока адаптованість;

4—10 — середня;

//—20 — низька;

21—25 — соціальна адаптованість дуже низька, непевність у собі, внутрішні конфлікти.

Твердження

Так

Ні

1. Часто відчуваю нудоту _____
2. Працюючи, я втомлююсь _____
3. Я не можу зосередитися на чомусь одному ___
4. Я хвилююся з будь-якої причини _____ _
5. Коли я що-небудь роблю, мої руки тремтять
6. Я часто хвилюююсь _____
7. Мені часто сняться страшні сни _____
8. Я пітнію навіть у холодну погоду _____
9. Я повсякчас почуваю голод _____
10. Мене часто турбує шлунок _____
11. Іноді через хвилювання не можу спати _____
12. Мене легко вивести з рівноваги
13. Я більш чутливий, ніж інші
14. Я часто через що-небудь хвилюююсь
15. Дуже прикро, що я не такий щасливий, як інші
16. Я легко можу заплакати _____
17. Коли мені доводиться чекати, це мене дратує _
18. Іноколи я почуваюся таким метушливим, що не можу сидіти на одному місці
19. Я боюся труднощів _____
20. Іноді я відчуваю свою непотрібність _____
21. Я сором'язлива людина _____
22. Я думаю, що для мене в усьому багато труднощів
23. Я завжди напружений _____
24. Іноді я почуваюся розбитим _____
25. Я уникаю труднощів

Для діагностики ступеня згуртованості групи використовується **метод соціометрії**. Метод соціометрії використовується як у зарубіжній, так і у вітчизняній психології. Розроблена методика у 30-х роках минулого століття

Дж. Морено дозволяє зробити "моментальний знімок" групових відносин, виміряти ступінь згуртованості групи, оцінити кількісно взаємини членів колективу, їхню авторитетність. Соціометрична процедура використовується для вивчення комунікативних властивостей, організаторських та інших соціальних здібностей членів групи, виявити формальних та неформальних лідерів, вивчити ступінь впливу рівня згуртованості та ефективності групової діяльності.

Процедура соціометричного опитування має ряд переваг: вона проста; легко піддається статистичній обробці; займає мало часу; викликає зацікавленість; доступна для учнів будь-якого віку; дає підстави і можливість змінювати взаємини в колективі.

Учням я дав інструкцію: "Опитування буде успішним за умови щирості ваших відповідей; гарантую таємницю відповіді кожного. Назвіть у порядку надання переваги прізвища членів вашого колективу:

1. Кого б ви на свій день народження запросили обов'язково (в першу, другу, третю чергу) ?
2. В скрутну хвилину в своєму житті до кого ви звернитесь (в першу, другу, третю чергу) ?
3. З ким би ви пішли в туристичний похід(в першу, другу, третю чергу) ?

Після опитування створюється матриця таким чином. Прізвища учнів в алфавітному порядку заносяться до лівої її графи. Зверху проставляються їх порядкові номери. Відповіді заносять у відповідні клітинки(використовують верхню нумерацію). Під кожною колонкою підраховується кількість виборів. На підставі матриць будуються соціограми, на яких наочно видно загальну картину взаємовідносин у колективі. Стан досліджуваного в колективі характеризується соціометричним статусом і визначається за формулою:

$C_i = \frac{E(R_i^+ + R_i^-)}{N}$, де C_i - соціометричний статус i -го члена, R_i -вибори, які $N-1$ одержав i -й член(позитивні чи негативні), N -кількість членів групи. Чим ближче результат до i , тим вище соціометричний статус. В результаті

визначаються в класі лідери, "зірки", знехтувані учнів.

Визначення рівня шкільної тривожності за методикою Філіпса Л. Терлецька «Шкільна психодіагностика» - К.: Редакції загальнопедагогічних газет, 2003.-120с. –(Бібліотека «Шкільного світу»)

Обладнання: тест із 58 запитань, які можна зачитати дитині вголос або дати їй буклет із надрукованими запитаннями для самостійного прочитання.

Методика проведення. Дитині надається інструкція: «Я запропоную тобі тест про те, як ти почуваєшся у школі. Відповідай відверто, пам'ятай, що тут немає добрих чи поганих відповідей, довго не думай. Відповідай на запитання тільки «так» чи «ні».

Обробка результатів. Перевіряється відповідність збігу відповідей із ключем. Відповіді, які не збігаються з ключем — це вияви тривоги.

Підраховується:

1. Загальна кількість розбіжностей по всьому текстові. Якщо вона понад 50%, можна казати про підвищену тривогу дитини, якщо більша 75% — про високу тривогу.
2. Кількість збігів за кожен із 8 чинників тривоги. Рівень тривоги визначається так, як у попередньому випадку. Аналізується загальний внутрішній стан школяра, кількість синдромів тривоги та їх величина. Результати відображаються на індивідуальній діаграмі.
3. Середнє значення всіх синдромів тривожності учнів по класу для порівняння з індивідуальними показниками тривожності з метою визначення учнів групи ризику.

Ключ (табл.) до тесту («так» — «+», «ні» — «-»).

Е — загальна кількість запитань.

1. — 2. — 3. — 4. — 5. — 6. — 7. — 8. — 9. — 10. — 11.+ 12. — 13. — 14. — 15. — 16. — 17. — 18. — 19. — 20.+ 21. — 22.+ 23. — 24. + 25.+ 26. —

27.— 28. — 29. — 30.+ 31.— 32. — 33. — 34. — 35.+ 36.+ 37. — 38. + 39. + 40. — 41. + 42. — 43. + 44. + 45. — 46.-47. — 48. — 49. — 50. — 51. — 52. — 53. — 54. — 55. — 56. — 57. — 58. —

Інтерпретація:

1. Загальна тривожність у школі — загальний емоційний стан дитини, пов'язаний із різними формами її включення в життя школи.
2. Переживання соціального стресу — емоційний стан дитини, на фоні якого розвиваються її соціальні контакти (передусім — з однолітками).
3. Фрустрація потреби в досягненні успіху — несприятливий психічний фон, який не дає змоги дитині розвивати свої потреби в успіхові, досягненні високого результату тощо.
4. Страх самовираження — негативні емоційні переживання ситуацій, демонстрації себе та своїх можливостей.
5. Страх ситуації перевірки знань — негативне ставлення і переживання тривоги в ситуаціях перевірки знань, досягнень, можливостей.
6. Страх невідповідності сподіванням оточуючих — орієнтація на значущість інших в оцінюванні своїх результатів, учинків, думок, тривога за надані оточуючими оцінки, очікування негативних оцінок.
7. Низький фізіологічний опір стресу — особливості психофізіологічної організації, які знижують пристосованість дитини до ситуацій стресогенного характеру, підвищують вірогідність неадекватного, деструктивного реагування на тривожний чинник середовища.
8. Проблеми і страхи у стосунках з учителями — загальне негативне емоційне тло стосунків з дорослими у школі, яке знижує здатність дитини до успішного навчання.

Визначення самооцінювання методика «Сходинки»

Л.Терлецька «Шкільна психодіагностика» - К.:Редакції загальнопедагогічних газет, 2003.-120с. —(Бібліотека «Шкільного світу»)

Обладнання: бланк до методики " Сходинки".

Методика проведення. дитині надається інструкція: " Ось перед тобою малюнки зі сходами. На кожному 10 сходинок. Під сходинками написана характеристика, яка на них вимірюється. Ти бачиш тут написи "Здоров'я", " Розум", "Товариськість", "Успішність у навчанні". Треба відмітити олівцем, на яких сходинках різних східців ти бачиш себе".

Обробка результатів. Результати підлягають кількісній та якісній обробці. 10 сходинок умовно приймається за 100%. Для кожної дитини малюється профіль самооцінювання. Результати за шкалами, менші від 50%, підлягають якісній обробці. Тут пропонуються індивідуальні бесіди з дитиною, учителем, батьками та психокорекційна робота щодо подолання зниженого самооцінювання. Індивідуальні профілі кожної дитини можна звести у колективний профіль класу.